

3. Долгов Ю. Н. Типология жизненных стратегий личности / Ю. Н. Долгов, Т. Н. Смотров // Материалы международной заочной научно-практической конференции [«Проблемы и перспективы развития педагогики и психологии»] (Новосибирск, 24 окт. 2011 г.). – Новосибирск : Сибирская ассоциация консультантов, 2011. – № 5 (20). – С. 118–126.
4. Наумова Н. Ф. Жизненная стратегия человека в переходном обществе / Н. Ф. Наумова // Социологический журнал. – 1995. – № 2. – С. 15–20.
5. Орішко Н. К. Індивідуально-психологічні та особистісні чинники самовдосконалення в юнацькому віці / Н. К. Орішко // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XV, ч. 2. – К., 2013. – С. 156–167.
6. Подопригора А. С. Социально-философский анализ индивидуальных стратегий человека : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / А. С. Подопригора ; [Донской гос. техн. ун-т]. – Ростов н/Д, 2002. – 29 с.
7. Резник Ю. М. Жизненные стратегии личности (опыт комплексного анализа) / Резник Ю. М., Смирнов Е. А. – М. : Ин-т человека РАН, Независимый ин-т гражданского общества, 2002. – С. 173–174.
8. Фризен М. А. Психологическая сущность и детерминанты саморазвития личности / М. А. Фризен // Вестник КРАУНЦ : Гуманитарные науки. – Петропавловск-Камчатский : Камчатский государственный университет им. В. Беринга, 2011. – № 2 (18). – С. 24–33.
9. Холодкова О. Г. Теоретические проблемы исследования стремления к самосовершенствованию / О. Г. Холодкова // Педагогический университетский вестник Алтая. – Барнаул, 2010. – № 4. – С. 114–120.

УДК 159.293

Олена Пенькова

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ

У статті розглядається проблема становлення процесу самовдосконалення та простежується його взаємозв'язок із цінностями особистості. Аналізуються концептуальні підходи у визначенні психологічного змісту феномену самовдосконалення школярів; виокремлюються психолого-педагогічні детермінанти; обґрунтовуються основні умови його формування.

Ключові слова: самовдосконалення, духовність, соціальне середовище.

In the article it is considered the problem of formation the process of self-improvement and it is traced its relationship with values of an individual. Conceptual approaches in determining psychological content of phenomenon of self-improvement of schoolchildren are analyzed; psychological and pedagogical determinants are displayed; basic conditions for its formation are substantiated.

Keywords: self-improvement, spirituality, social environment.

Постановка проблеми. У процесі розвитку свідомості й самосвідомості особистість формує, розвиває, удосконалює свою діяльнісну сутність відносно себе через вплив на середовище і навпаки. Тому самовдосконалення розглядається як взаємодія суб'єкта із соціальним оточенням: у спілкуванні засвоюються форми, види й критерії оцінок, в індивідуальному досвіді відбувається їх

апробація, наповнення особистісною сутністю. Багатоаспектність питання передбачає дослідження цього феномену з погляду системоконплексного підходу, у контексті якого важливо з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки між процесом самовдосконалення та низкою інших фундаментальних утворень.

Необхідність усебічного дослідження феномену самовдосконалення актуалізувалась через інтенсивне вивчення процесів самосвідомості й самоідентичності особистості (М.Й.Боришевський [5], В.В.Столін [20], І.І.Чеснокова [22], К.В.Шорохова [23], В.О.Ядов [19]); ціннісних аспектів у структурі особистості (Б.Г.Ананьев [1], А.А.Бодальов [3], М.Й.Боришевський [5], С.Л.Рубінштейн [17], К.В.Шорохова [23] та ін.); гуманістичних поглядів на суспільні процеси (Г.О.Балл [2], А.Маслоу [12; 13; 14], К.Роджерс [16] та ін.) тощо.

Мета дослідження – на основі теоретико-емпіричного аналізу наукових досягнень з'ясувати соціально-психологічну сутність процесу самовдосконалення та визначити вплив цінностей на його результативність.

Аналіз останніх досліджень і виклад основного матеріалу. Теоретико-методологічною основою дослідження стали положення про соціальну детермінованість формування свідомості й самосвідомості особистості (М.Й.Боришевський [5], Г.С.Костюк [10], С.Л.Рубінштейн [17]), про взаємодію зовнішніх і внутрішніх факторів становлення свідомості особистості (Г.С.Костюк [10; 15], С.Л.Рубінштейн [17]), про принцип розвитку, згідно з яким образ Я безперервно змінюється протягом онтогенезу особистості (М.Й.Боришевський [5], І.С.Кон [8; 9], Г.С.Костюк [10]). Загальнометодологічні принципи знайшли своє відображення у фундаментальних теоретичних положеннях про спадковість, цілісність, детермінованість, причинно обумовленість психічного розвитку особистості, про сензитивність і критичні періоди в її становленні.

Важливою складовою предмета нашого аналізу є такий феномен, як самовиховання, що своїм змістом охоплює надзвичайно багату гаму взаємин особистості зі світом, суспільством тощо.

Проблема самовиховання вивчалася головним чином у педагогіці та педагогічній психології. Праці Б.Г.Ананьева [1], О.О.Бодальова [3], Л.І.Божович [4], М.Й.Боришевського [5], С.М.Ковальова [7], Г.С.Костюка [10], О.М.Леонтьєва [11], С.Л.Рубінштейна [17], Л.І.Рувінського [18] та ін. – це значний внесок у розроблені теорії самовиховання. Дослідники дійшли висновку, що під самовихованням слід розуміти усвідомлену діяльність людини, спрямовану на розроблення, удосконалення чи зміну власних якостей відповідно до соціальних та індивідуальних цінностей, орієнтацій, інтересів, цілей, які формуються під впливом умов життя й суспільного виховання.

У процесі розвитку свідомості й самосвідомості, як зазначає Г.С.Костюк, – в особистості закономірно з'являється прагнення до самовиховання. Будучи похідним стосовно виховання й суспільних обставин життя, воно включається в процес розвитку особистості як важливий внутрішній фактор. Самовиховання виявляється через дії особистості, спрямовані на вироблення якостей, що відповідають її ідеалам, життєвій меті, вимогам до себе. Збігаючись із метою виховання, воно створює найсприятливіші умови для успішного формування позитивних рис особистості відповідно до ідеалів і вимог нашого суспільства. Інди-

від починає працювати над собою. Ця робота – не просто самоаналіз, а вдосконалення себе завдяки власній діяльності, особливо учінню й праці, кращому виконанню своїх обов'язків. Людина розвиває свої здібності, формуючи свій характер, намагається нести відповідальність за своє майбутнє, активно змінювати умови, обставини свого життя й розвитку [15, с.180].

Серед психологічних досліджень звертають на себе увагу роботи гуманістичної спрямованості. Як відомо, основними методологічними принципами гуманістичної психології є:

- принцип розвитку, який означає, що людина постійно прагне до нових цілей, самовдосконалення завдяки наявності в неї природжених потреб, бажання до самореалізації, потреби в самоактуалізації, бажання здійснювати безперервний поступальний розвиток;
- принцип цілісності, що дозволяє розглядати особистість як складну, відкриту систему, спрямовану на реалізацію усіх своїх потенцій;
- принцип гуманності, який означає, що людина за своєю природою є доброю й вільною, і лише обставини, що заважають розкриттю її істинної суті, роблять її агресивною й відчуженою;
- принцип цільового детермінізму, який має на меті вивчати особливості особистості в аспекті орієнтації людини на майбутнє, тобто з точки зору її очікувань, цілей і цінностей;
- принцип активності, що дозволяє прийняти суб'єкта як самостійно мислячу й діючу істоту, у житті якої інша людина (наприклад, психотерапевт) може відігравати роль підтримувального, безумовно підтримувального, що створює сприятливі умови для її розвитку. Психотерапевт змінює настановлення клієнта, допомагає взяти відповідальність на себе, але при цьому не навчає й не повчає;
- принцип неекспериментального дослідження особистості ґрунтується на ідеї цілісності і, відповідно, неможливості адекватного вивчення особистості за окремими фрагментами, оскільки система (а саме такою і є особистість) найчастіше має якості, які не властиві окремим її частинам;
- принцип репрезентативності означає, що ціль та об'єкт дослідження в гуманістичній психології збігаються, оскільки завдання вивчення нормально й повноцінно функціонуючої людини реалізується на вибірці здорових особистостей, що самореалізуються.

Один із засновників цього напрямку А.Маслоу [12; 13; 14] зазначав, що освіту не можна зводити до навчання, вона має бути також процесом виховання характеру, формування особистості. У його дослідженнях людина виступає насамперед як психологічно здорова особистість, задоволення соціальних потреб якої стає основою її самоактуалізації, розвитку всіх її здібностей і талантів. Автор наводить вісім шляхів самоактуалізації: 1) повна віддача переживанням, коли людина оптимально розкриває свою сутність; 2) щомиттєві прогресивні вибори, які сприяють особистісному зростанню; 3) відмова від загальноприйнятої поведінки, уміння прислухатися до внутрішнього голосу, голосу «самості»; 4) чесність, прийняття відповідальності на себе; 5) готовність бути сміливим, небоязким; 6) прагнення бути у своїй справі настільки хорошим, наскільки

це можливо; 7) граничні, вищі переживання, моменти екстазу; 8) виявлення індивідом того, ким він є, що йому подобається, а що ні, що для нього добре, а що погано, куди він рухається й у чому полягає його місія [14].

Як результат успішної актуалізації є особистість із такими характеристиками: більш ефективно сприймання реальності й більш комфортне ставлення до неї; прийняття (себе, інших, природи); спонтанність, простота, природність; центрованість на значущих цілях (на відміну від центрованості на собі); деяка відстороненість і потреба бути наодинці; автономія; незалежність від культури й середовища; постійна свіжість оцінки; містичність і досвід вищих станів; почуття єдності з іншими; більш глибокі міжособові стосунки; демократична структура характеру; розрізнення засобів і цілей, добра і зла; філософське доброзичливе почуття гумору; самоактуалізована творчість; протистояння акультурації, насадження будь-якої часткової культури.

Слід зазначити, що теорія А.Маслоу, по суті, заперечує можливість і необхідність цілеспрямованого формування потреб людини. Основним методологічним недоліком є та обставина, що автор ігнорує питання діалогу особистості й суспільства, суть людини А.Маслоу вбачає лише в її біологічній природі, а здатність до самоактуалізації розглядає як уроджену якість, яка не залежить від соціальних умов. Позитивним внеском ученого в розвиток ідеї актуалізації є те, що він розглядав її як одну з базових особистісних потреб.

Самовдосконалення передбачає наявність в індивіда інформації про самого себе, що складає «образ Я». Сучасна психологія розглядає цю проблему в єдності трьох аспектів: ідентичність (самість), «Его» (суб'єктність) і образ «Я». Як зазначає І.С.Кон, усі ці аспекти взаємопов'язані й передбачають один одного. Ідентичність психіки, поведінки індивіда неможлива без якоїсь єдиної регулятивної основи, яка, своєю чергою, вимагає самосвідомості. «Его», як регулятивний механізм, передбачає наступність психічної діяльності й наявність інформації про самого себе. Образ «Я» немов добудовує ідентичність і суб'єктність особистості й водночас корегує її поведінку. І далі І.С.Кон зазначає: «Під час вивчення ідентичності центральне місце посідає питання, від чого залежить єдність і послідовність поведінки та психічних процесів індивіда і яка їх вага в різних контекстах та ситуаціях і на різних етапах його життєвого шляху, тобто об'єктивна діалектика стійкості й мінливості особистості. Під час вивчення «Его» увага концентрується на процесах і механізмах свідомої регуляції поведінки, на співвідношенні свідомої внутрішньої мотивації особистості, з одного боку, і впливу зовнішнього середовища й неусвідомлюваних емоційних реакцій – з іншого; сила «Я» в даному контексті вимірюється ступенем його свідомої саморегуляції. Нарешті, вивчаючи «образ Я», увагу привертають конкретні процеси й механізми самосвідомості, ступінь адекватності самооцінок, структура й динаміка образу Я», його роль і значення в загальному балансі психічної діяльності особистості» [8, с.10].

У структурі самосвідомості В.С.Мерліна [14] виокремлюються чотири компоненти: усвідомлення тотожності (відмінність себе від всього світу), усвідомлення «Я» як активного суб'єкта діяльності; усвідомлення своїх психічних якостей; соціально-моральна самооцінка. У цій концепції всі компоненти мо-

жуть бути представлені як прямі чи опосередковані похідні від ідентифікації й відокремлення.

У психологічних працях [8; 9; 17] ідентифікація особистості розглядається як прагнення до досягнення тотожності із соціальним середовищем, до спілкування й одночасно до відокремленості («бути як інші», «бути з іншими», «бути для інших» і «бути самим собою»). Відокремленість же розглядається як базове поняття самовдосконалення особистості. Передумовою соціального відокремлення людини є її здатність до «розриву» (С.Л.Рубінштейн) «Я» і «не Я», що ґрунтується на функціонуванні «Я-рефлексуючого» [17]. С.Л.Рубінштейн зазначав, що саме рефлексивне ставлення людини до життя, до самої себе визначає і поведінку суб'єкта та ступінь його свободи.

Соціальна психологія досліджує «образ Я» з позиції соціальних настановлень, які передбачають три взаємопов'язані компоненти: когнітивний (пізнавальний) – відповідні уявлення про об'єкт, афективний – позитивні чи негативні почуття до об'єкта; поведінковий – готовність до відповідних дій відносно об'єкта. Соціальні настановлення полегшують пристосування особистості до середовища (настановлення закріплюють те, що сприяє задоволенню потреб суб'єкта), пізнання (настановлення систематизують попередній досвід взаємодії суб'єкта з об'єктом), самореалізація (стійка система соціальних настановлень – необхідна передумова творчої активності особистості, самовиховання тощо) і психологічний самозахист (наявність відповідної системи настановлень дозволяє індивіду ухилитися від усвідомлення таких аспектів дійсності, які могли б похитнути стійкість його особистості).

Реалізуючи мету дослідження, ми виходили з того, що процес самовдосконалення особистості передбачає її власну активність, спрямовану на самотворення й самоствердження цінності Я. Багато авторів наголошує, що саме цінності визначають особливості й характер відносин особистості із середовищем, із сім'єю і це, своєю чергою, детермінує особливості її поведінки (Б.Г.Ананьєв [1], М.Й.Боришевський [5], К.В.Шорохова [23], В.О.Ядов [19]).

Як філософська категорія, «цінність» означає, по-перше, позитивну чи негативну значущість будь-якого об'єкта, на відміну від його екзистенціальних та якісних характеристик (предметні цінності), по-друге, нормативно-наказову оцінку грань явищ суспільної свідомості (суб'єктивні цінності, або цінність свідомості). До предметних цінностей відносять, приміром, споживчу вартість продуктів праці, культурне надбання минулого, корисний ефект чи теоретичне значення наукової істини тощо. До цінностей свідомості відносять суспільні настановлення й оцінки, імперативи й заборони, цілі й проекти, що виражаються у формі нормативних уявлень (про добро і зло, справедливість, прекрасне і потворне, про сенс і призначення людини, ідеали, норми, принципи, дії тощо). Предметні цінності й цінності свідомості – два полюси ставлення людини до світу. Перші виступають як його об'єкти, узяті лише в їх суб'єктивно-психологічному, афективно-волютивному визначенні, у вигляді спрямувань, шанування, ставлення або засудження, а другі – як вираз того ж ставлення з боку суб'єкта, у якому інтереси й потреби перекладені на мову ідеального, мисленне-

вого та уявного. Предметні цінності є об'єктами оцінки й припису, а суб'єктивні – способом і критерієм цих оцінок [6, с.4].

Н.Є.Харламенкова зазначає: «Будь-яка цінність являє собою особливу психічну реальність, у якій передано відповідне ставлення людини до деяких аспектів буття (зовнішнього і внутрішнього) порівняно з іншими його гранями. Метою цього процесу є необхідність структурування світу, оволодіння ним і привласнення його...» [20, с.83].

Усвідомлення й прийняття власної значущості відбувається завдяки проєкції Я на іншу цінність, порівняння з нею та інтеграцію результату цього порівняння з Я. Цінність, з якою відбувається порівняння, називається засобом самовдосконалення. Цінність Я, як предмет самовдосконалення особистості, належить до так званих суб'єктивних цінностей, або цінностей свідомості.

К.Ясперс [24] стверджував, що Я як результат процесу самосвідомості й самопізнання може бути охарактеризоване за такими ознаками: активність, єдність, ідентичність Я, наявність меж між Я і не-Я. Розкриваючи особливості кожної з них, він зазначав, що активність Я виявляється в здатності людини усвідомлювати себе як ініціативного діяча, розуміючи, що різноманітні дії й вчинки продукуються нею самою; єдність особистості виявляється в ступені інтеграції ідентичності, у здатності здійснювати внутрішній діалог, усвідомлюючи, що різні аспекти Я людини розкривають багатство її внутрішнього світу, не викликаючи при цьому почуття фрагментарності особистості. Ідентичність виявляється в умінні людини ієрархічно структурувати свої якості, виокремлюючи в них невід'ємно притаманні їй властивості, стійкість яких створює відчуття стабільності Я в часі – від минулого до сьогодення й майбутнього. Наявність меж Я і не-Я переживається людиною як відчуття своєї індивідуальності й автономності.

Сутність цінності Я полягає в здатності людини оволодівати власним внутрішнім світом шляхом його структурування за критерієм значущості й залежності від можливостей середовища, які вона надає для апробації ступеня цінності Я. Самовдосконалюючись, особистість намагається підвищувати рівень домагань залежно від рівня її реальних досягнень. Самовдосконалення – це та цінність, що характеризує життєву спрямованість на досягнення вершин у різних сферах буття. Воно має забезпечувати розв'язання життєвих завдань, а саме: 1) погодження особистісних потреб, здібностей з вимогами діяльності (середовища); 2) побудова життя відповідно до власних цілей і цінностей; 3) постійне прагнення до досконалості через протиріччя. Досконала особистість починає керуватись не власними психічними якостями, а виходячи зі свого ставлення до життя, яке визначається її цінностями та метою.

Розглядаючи образ Я з позиції соціальних настановлень, що передбачає три взаємопов'язані компоненти: когнітивний (знання про себе, свої можливості, Я-концепцію); емоційно-оцінний (самооцінка можливостей, прийняття чи неприйняття себе); поведінковий (готовність і здатність діяти заради мети), ми вважаємо, що в процесі самовдосконалення особистість актуалізує лише ті цінності, які відіграють у її житті важливу роль. Саме завдяки цьому вона формує індивідуальну систему ціннісних орієнтацій, від яких залежить динаміка її са-

мовдосконалення. На базі ціннісних орієнтацій формується мотивація особистості, на яку позитивно впливає наявність вибору й свобода його здійснення. Індивід завжди мотивований і здійснює вибір між альтернативними формами поведінки. Також на такий вибір впливають цінності самовдосконалення, які відображають внутрішню потребу людини до самозмін. Можна говорити, що цінності є підставою для самовдосконалення й факторами саморегуляції особистості, сприяючи появі ефективних засобів самовдосконалення. Водночас ціннісний компонент може обмежувати життєві домагання, якщо це необхідно для реалізації найбільш значущих для особистості життєвих цілей.

Висновки. Аналіз літературних джерел з досліджуваної проблеми приводить до висновку про багатоаспектність цього феномену й багатозначність його визначень. Ми застосували положення ціннісного підходу до процесу самовдосконалення особистості, який трактується як усвідомлена діяльність людини, що спрямована на розроблення, удосконалення чи зміну власних якостей відповідно до соціальних та індивідуальних цінностей, орієнтацій, інтересів, цілей, які формуються під впливом умов життя й суспільного виховання.

Самовдосконалення особистості залежить від її власної активності, яка сприяє самотворенню й самоствердженню цінності Я. Необхідною умовою розвитку цього процесу є тісний взаємозв'язок змістових характеристик його цілей з актуальними цінностями суспільства, які фактично виступають регуляторами міжіндивідуальних взаємин.

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : ЛГУ, 1968. – 338 с.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г. О. Балл. – Житомир : Рута ; Волинь, 2008. – 232 с.
3. Бодалев А. А. Психология о личности / А. А. Бодалев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. – 188 с.
4. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
5. Боришевський М. Й. Дорога до себе : Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Й. Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с.
6. Дробницкий О. Г. Понятие о морали / О. Г. Дробницкий. – М. : Наука, 1974. – 387 с.
7. Ковалев С. М. Воспитание и самовоспитание / С. М. Ковалев. – М. : Мысль, 1986. – 287 с.
8. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1978. – 367 с.
9. Кон И. С. В поисках себя. Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
10. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; за ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. школа, 1998. – 608 с.
11. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев // Избранные психологические произведения : в 2 т. // Педагогика. – 1988. – Т. 2. – С. 94–231.
12. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / А. Маслоу. – К. ; Донецк, 1994. – 52 с.
13. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – С. Пб. : Питер, 2008. – 352 с.
14. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М., 1999. – 425 с.
15. Мерлин В. С. Проблемы экспериментальной психологии личности / В. С. Мерлин // Ученые записки Пермского пединститута. Т. 77. – Пермь, 1970. – С. 3–192.
16. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістична психологія : Антологія : у 3 т. / К. Роджерс ; за ред. Р. Трача і Г. Балла. – К., 2001. – Т. 1.

17. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн ; отв. ред. Е. В. Шорохова. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
18. Рувинский Л. И. Самовоспитание личности / Л. И. Рувинский. – М. : Мысль, 1984. – 140 с.
19. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / под ред. В. А. Ядова. – Л., 1979. – 264 с.
20. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 286 с.
21. Харламенкова Н. Е. Самоутверждение подростка / Н. Е. Харламенкова. – М., 2007. – 384 с.
22. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии / И. И. Чеснокова. – М. : Наука, 1977. – 144 с.
23. Шорохова Е. В. Проблемы «Я» и самосознание / Е. В. Шорохова // Проблемы сознания : материалы симпозиума. – М., 1966. – С. 217–228.
24. Ясперс К. Общая психопатология / К. Ясперс. – М. : Практика, 1997. – 1056 с.

УДК 159.923.2

Олена Савченко

ОСОБИСТІСНИЙ ДОСВІД ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ

У статті розглядається особистісний досвід як важлива детермінанта розвитку духовності особистості. Особистісний досвід аналізується як вищий рівень організації індивідуального досвіду, що має ще когнітивний і метакогнітивний рівні. Особистісний рівень організації досвіду представлений актуальним рівнем функціонування, рівнем фіксованих і потенційних структур досвіду. Актуальний рівень функціонування представлений процесами формування актуальної моделі проблемної ситуації. Рівень фіксованих структур досвіду склали ментальні моделі, операції інтерпретації інформації, особистісні цінності та копінг-стратегії розв'язання проблемних ситуацій. Серед потенційних структур ми визначили загальну поінформованість особистості, систему вмій інтерпретувати інформацію; особистісні домагання та стиль вирішення проблемних ситуацій.

Ключові слова: *індивідуальний досвід, особистісний досвід, модель проблемної ситуації, ментальна модель, інтерпретація, копінг-стратегія, поінформованість, особистісні домагання, стиль вирішення проблемної ситуації.*

Articles devoted to the analysis of personal experience as an important determinant of individual spirituality. Personal experience is analyzed as a higher level of individual experience that involves cognitive and metacognitive levels yet. The personal level of experience represented by the actual level of functioning, level of fixed structures and level of potential structures experience. The actual level of functioning represented the actual process of forming the model of the problem situation. Mental models, real interpretation of information, personal values and coping strategies of solving problem situations have formed the level of fixed structures of experience. We have identified the following potential structures of experience: general awareness of the personality, system skills to interpret information; personal aspirations and style of solving problem situations.

Keywords: *personal experience, personal experience, a model of the problem situation, mental models, interpretation, coping strategy, awareness, personal aspirations, style solve the problem situation.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблеми духовності особистості за минулі роки присвячено велику кількість досліджень відомих